

Konstnärernas Riksorganisation.

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

Till: Region Uppsala
E-post: region.uppsala@regionupsala.se
Diarienumr: KN2024-00048
Datum: 2025-12-03

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisations yttrande över regional kulturplan för Region Uppsala 2027–2030

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 107 av våra medlemmar är bosatta i Uppsala län.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som tillkom som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag eller föreläsningar för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

¹ Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

² Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter*, 2025.

I avsnitt 6.5 (s. 30–32) beskrivs konstnärernas villkor på ett bra sätt. Det är utmärkt att regionen prioriterar att stärka förutsättningarna för de aktiva kulturskaparna i länet. Ett av de viktigaste sätten att stärka det professionella kulturlivet är att ge uppdrag till konstnärer där man utger skäliga ersättningar.

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet (avtal för medverkans- och utställningsersättning) särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer vid utställningsuppdrag. Det har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet avser att etablera en god branschpraxis också för andra arrangörer än statliga. Det är därför mycket bra att regionen i kulturplanen (s. 26) tydligt deklarerar följande:

Region Uppsala tillämpar alltid Medverkans- och upphovsrättsersättning (MU-avtalet) när regionen lämnar uppdrag till konstnärer. Det är ett avtal som reglerar villkoren för medverkan och upphovsrätt mellan konstnärer och uppdragsgivare, såsom museer, gallerier och andra kulturinstitutioner. Även KLYS (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd) arvodesrekommendationer tillämpas vid konsultation av yrkesverksamma kulturskapare.

Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäliga ersättningar, eller inga ersättningar alls, för utfört arbete och omkostnader. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Det innebär att regionen också måste budgetera så att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad, som i budgetprocessen räknar på den verkliga kostnaden för att anlita konstnärer i kulturnämndens verksamheter, och som har antagit en riktlinje för arvodering av konstnärer som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen – med ambitionen att alltid arvoda konstnärer fullt ut för deras arbete och omkostnader vid utställningar i stadens regi.³

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.⁴ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal. Region Uppsala bör ta efter deras exempel.

³ Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

⁴ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

Vi föreslår att Region Uppsala:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar, och som anlitas av verksamheter som regionen stöttar med till exempel verksamhetsbidrag
- gör en översyn av arvoderingen till konstnärer som anlitas av regionen och tar fram en riktlinje som säkerställer att konstnärer får skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att åstadkomma detta.

Professionell bild- och formverksamhet

Avsnittet om professionell bild- och formverksamhet (s. 17–18) innehåller bra prioriteringar, som att man vill vidareutveckla det främjande arbetet, och att Region Uppsala ska öka kunskaperna om MU-avtalet. Det är dock viktigt att påpeka att avtalet reglerar betydligt mer än bara mininivåerna för ersättningar, som det står i texten. Konstnärernas Riksorganisation bidrar gärna till det kompetenshöjande arbetet.

Den långsiktiga satsningen på Wikområdet som en plats för samtidskonst och skulpturpark är mycket intressant och vi hoppas den ges förutsättningar att utvecklas. Folkhögskolornas ett- och tvååriga konstlinjer är mycket viktiga för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i landet och Wiks folkhögskolas konstlinje är en viktig utbildning för detta ändamål.

Utställningsplatser

Regionen lyfter på sidan 17 i kulturplanen att det saknas tillräckligt med utställningsplatser i länet. För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också ett sätt att säkerställa att invånarna får god tillgång till bild och formkonst av hög kvalitet.

Region Uppsala fördelar tyvärr inte statliga medel via kultursamverkansmodellen till någon producerande institution med huvudsaklig verksamhet inom samtida bild- och formkonst. Regionen bör sträva mot att bild- och formverksamheter i länet tas med i kultursamverkansmodellen.

I Uppsala har det länge funnits en diskussion om att skapa ett nytt konstmuseum. Vi föreslår att regionen går före i det arbetet genom att satsa på en konsthall för samtida konst i egen regi, med regionen som huvudman eller i samverkan med kommuner och andra aktörer i länet – en konsthall som också i förlängningen skulle kunna ingå i kultursamverkansmodellen.

Vi föreslår att regionen:

- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en bild- och forminstitution skall införlivas i kultursamverkansmodellen.

Produktionsplatser

Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rätt hyresnivå. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar. Uppsala kommun har ett sådant ateljéstöd. Vi föreslår att regionen kompletterar kommunens insatser genom att införa ett ateljéstöd och stöd till andra konstnärsdrivna produktionsplatser i andra delar av länet.

Vi föreslår att Region Uppsala:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar som kompletterar befintliga kommunala stödordningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Vi bedömer att Region Uppsalas arbete med offentlig konst, och användande av enprocentsregeln, är ambitiöst. Landstinget i Uppsala införde enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning av egna lokaler redan 1970 och sedan dess har Region Uppsala reviderat sina riktlinjer för konstnärliga gestaltningar flera gånger, senast 2021. Riktlinjerna omfattar inte bara användandet av enprocentsregeln och beslutsprocesser utan också hur konsten skall tas om hand, och hur konstpedagogiska program skall utformas. I Konstnärsnämndens studie om enprocentsregeln från 2020 så konstaterades att Region Stockholm, Region Uppsala och Region Kalmar län är de största uppdragsgivarna för konstnärlig gestaltning bland regionerna.

Vi vill påminna om att regeringen i propositionen om gestaltad livsmiljö (Prop. 2017/18:110, s. 22) skriver att kommuner och regioner ”bör agera förebildligt som beställare i skapandet av offentliga miljöer, i byggande och förvaltning, för att utforma och förvalta livsmiljöer med allsidig hållbarhet och hög kvalitet”. Det inbegriper också upphandling av konstnärliga gestaltningar och avtalen med de konstnärer som anlitas.

Vi föreslår att regionen:

- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltungs-uppdrag.⁵

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra synpunkter och förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Uppsala:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar, och som anlitas av verksamheter som regionen stöttar med till exempel verksamhetsbidrag
- gör en översyn av arvoderingen till konstnärer som anlitas av regionen och tar fram en riktlinje som säkerställer att konstnärer får skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att åstadkomma detta.
- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en bild- och forminstitution skall tas med i kultursamverkansmodellen.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar som kompletterar befintliga kommunala stödordningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseut-

⁵ Konstnärernas Riksorganisation, Rekommendationer Konstnärliga gestaltningar, <https://kro.se/rapporter/rekommendationer-konstnarliga-gestaltningar/>

vecklingen i hela regionen.

- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltungs-uppdrag.

Sara Edström
Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Kajsa Haglund
Ordförande för Konstnärernas Riksorganisation Uppsala län

Roine Jansson
Vice ordförande för Konstnärernas Riksorganisation Uppsala län

Konstnärernas Riksorganisation

Hornsgatan 103, 9 tr
117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se Web: www.kro.se
Telefon, växel: 08-54 54 20 80

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se